

ביאורים

השאלה השנייה ששאל הרמב"ם הייתה מדוע לא נזכרה תחיית המתים בתורה. תחיית המתים היא נס שאנו מאמינים בו רק על פי דברי הנביאים. כפי שהזכרנו כבר, השכל יכול להבין שתהיה מציאות ניסית על-טבעית, אך לצורך אמונה זו אנו מוכרחים להתחיל קודם כל מהנבואה. הקב"ה אינו דורש מהאדם תביעות שאינם מתאימות לו, לכן כהקדמה וכמבוא לאפשרות של קבלת התורה היה צורך בכל הניסים המקדימים לה. באופן זה התרגלו היהודים לאמונת חידוש העולם ולניסים, ויכולים היו לקבל את אמונת התורה כולה. האמונה בתחיית המתים דורשת העמקה יתרה, ולכן בשלב זה עוד לא הוזכרה אמונה זו בפירוש בתורה, ורק בנביאים המאוחרים יותר נזכר דבר זה. כדי שעולם האמונה ייבנה אצלנו בצורה טובה, הקב"ה סידר את הופעת האמונות מהקלה והיסודית ביותר אל הקשה ביותר בהדרגה. באופן זה נעשתה האמונה לקניין בנפש הישראלית, עד כדי שהשאלה עימה מתמודד הרמב"ם בתחילת האיגרת היא איך אפשר ליישב בין הפסוקים לבין האמונה בתחיית המתים המוטבעת בנפשותינו ובה מאמין הרמב"ם.

החרטומים במצרים השתייכו לקבוצת כת הצאבא הכופרת בחידוש העולם. במידה רבה ההכנה לקבלת התורה התרחשה דווקא במצרים, כי שם התמקדה השיטה המתנגדת ביותר לדת משה. תורת משה נועדה ללמד אותנו מה היא הדרך שבה אפשר לשמוע את קול ה' ורצונו. לצורך נתינת התורה נעשו פעולות מקדימות להכנת הקרקע. עיקר ההכנה למתן תורה היה חידוש כל המופתים הכתובים בתורה, המבררים לעיני כל שיש אפשרות לנבואת הנביאים, ושהעולם התחדש מאת ה'. במשך דורות התרחשו ניסים רבים ובעצם ביטלו את כל טענות כת הצאבא והנמשכים אחריה. לאחר הכנה זו יש אפשרות סוף כל סוף להאמין בתחיית המתים. ולכן לאחר שנים, בימי ישעיה ובימי דניאל, גילתה הנבואה את קיומה העתידי של תחיית המתים.

הרחבות

• מדוע אין שכר רוחני בתורה?

למה לא נזכרה תחיית המתים בתורה. הרבה מחכמי ישראל עסקו בשאלה מדוע לא מוזכר בתורה שיש שכר רוחני אחרי המוות. רבי יהודה הלוי מסביר שהתכלית היא להגיע לדבקות בה' ולמדרגות רוחניות עליונות כבר בעולם הזה. לכן התורה מציינת את השכר הרוחני שאפשר להגיע אליו בעולם הזה, כיוון שהוא העיקר, ומתוכו אפשר ללמוד גם על השכר שאחר המוות: "יעודינו הם כי נדבק בענין האלוהי על ידי הנבואה וכל הקרוב לה וכי יתחבר הענין האלוהי בנו באותות וגדולה במראות כבוד ובנפלאות, ולכן לא נאמר בתורה: 'אם תעשה ככל המצוה הזאת אביאכם אחרי מותכם אל גינות ואל מקום תענוגות', כי אם: 'והייתם לי סגולה' [שמות יט, ה] ואני אהיה לכם לאלוהים ואנהיגכם, ואנשים מכם יהיו עומדים לפני ועולים השמימה כאותם שהיו מתהלכים בחייהם בין המלאכים... ותאריכו ימים על האדמה שבסיועה הגעתם למדרגה הזאת, היא אדמת הקודש... ויהיו השובע בארץ הזאת ורעבה, טובתה ורעתה - תלויים בענין האלוהי לפי מעשיכם, ויהיה מנהג הטבע נוהג בכל העולם כולו אך לא בכס... [ספר הכוזרי, מאמר ראשון, קט]. דברי רבי יהודה הלוי קשורים לשיטתו העקרונית, שבה הוא מודגיש שהאלוהות מתגלה בעולם הזה דרך התורה, דרך עם ישראל ודרך ארץ ישראל. דווקא דרכם אפשר לראות את האור של העולם הבא, שהוא כולו רוחניות ואלוהות, כבר בעולם הזה [על פי הערות הרב הנזיר לספר הכוזרי עמ' קמ].

ואמנם מענה השאלה השנית, והיא האומרת למה לא נזכרה תחיית המתים בתורה. המענה עליה מה שאמר לך.

דע, שדבר נודע שזאת התורה בכללה לא נאמין שהיא מפי משה רבנו עליו השלום, ואמנם היא מפי הגבורה. הנה הביאה אותנו השאלה לחקור על אופני החקמה בהעיר השם אותנו על חיי העולם הבא, ולא באר לנו תחיית המתים כלל. והסבה בזה, שזאת תחיית המתים אמנם תנהג מנהג המופת כמו שבארנו, והאמנת מה שזה דרכו לא תהיה רק בספור הנביא.

והיו בני אדם כלם בזמן ההוא מפת הצאב"א, אומרים בקדמות העולם שהם היו מאמינים שהשם רוח הגלגל, כמו שבארנו ב"מורה הנבוכים" ומקזיבים הגיע הנבואה מאת השם לבני אדם. וכן יתחייב להם לפי אמונתם הקצבת המופתים, ויחסו אותו לכשוף ולתחבולה. הלא תראה אותם משתדלים לחלק על מופת משה רבנו עליו השלום בלהטיהם וישליכו איש מטהו. והלא תראה איך אמרו, מתמיהים, "היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי". הורה שהיתה הנבואה אצלם מפת הנמנע. ואיך יספרו למי שלא התבארה אצלו הנבואה בדבר שאין ראוי עליו אלא האמנת הנביא, והוא גם כן נמנע אצלם לגמרי לפי אמונתם בקדמות העולם, כי לולי המופתים לא היתה אצלנו תחיית המתים מפת האפשר.

וכאשר רצה השם לתת תורה לבני אדם, לפרסם בהם מצותו ודתו ואזהרתו על ידי הנביאים בכל העולם, כמו שאמר "ולמען ספר שמי בכל הארץ". חדש המופתים הגדולים הקתובים בכל התורה, עד שהתאמת בהם נבואת הנביאים וחדוש העולם. כי המופת האמתי ראיה ברורה על חדוש העולם כאשר בארנו ב"מורה הנבוכים". ולא הוציאם מעניני העולם הזה בגמול ובענש, ומהענין אשר הוא בטבע והוא השאר הנפש או הכרתה, כמו שזכרנו רצוני לומר העולם הבא וזאת. ולא נכנס לזולת זה מענין התחיה. והתמיד הענין כן, עד שנתחזקו אלו הפנות והתאמתו בהמשך הדורות, ולא נשאר ספק בנבואות הנביאים ובחדוש המופתים. ואחרי כן ספרו לנו הנביאים מה שהודיעם ה' תעלה מענין תחיית המתים, והיה קל לקבלו.

ואתה תמצא כמו התחבולה הזאת בעצמה עשה השם יתברך עם ישראל, אמר עליהם "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתיים כי קרוב הוא כי אמר אלהים וגו'". ואם הרגלו בעניני העולם מפני שחשש עליהם שישבו למצרים ויבטל מהם המקוץ בהם, כן חשש עליהם עוד שלא יקבלו זה הדעת, רצוני לומר התחיה, ויבטל בו התכלית המקוץ בהם ומהם. ואיך לא ירגלו גם כן באמונות והמנהיג והמקריגיל להם אחר.

בזמן מתן תורה האמינו בקדמות העולם

בתחילה הרגיל ה' את בני האדם להאמין על-ידי המופתים

מפי משה - שאמר משה מדעתו. **ואמנם** - אלא. **הגבורה** - הקב"ה. **המופת** - נס שלא בדרך הטבע. **רק** - אלא. **בזמן ההוא** - בזמן מתן תורה. **רוח הגלגל** - הכח המניע את לגלגל הכוכבים הגורם לתנועות העולם. **מקזיבים** - מכחישים. **מתמיהים** - מתפלאים. **ואיך יספרו** - לפי הענין לא יתקבל כלל על לבו. **בדבר** - תחיית המתים. **וגו'** - "פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה".

